

Funded by
the European Union

Ka zelenijoj budućnosti: Osnivanje Zelenog fonda za Kosovo

Kratak pregled politike br. 02

Maj 2025

Autori:

Prof. Dr. Besnik A. Krasniqi, stručnjak za cirkularnu ekonomiju

Dr Albana Rexha, stručnjak za rodnu ravnopravnost

Urim Xharavina, Rilindja Gjelibër

Lendita Kastrati, People in Need Kosovo

Odricanje od odgovornosti:

Ova publikacija je nastala kao deo projekta „CE4GR - Cirkularna ekonomija za zelenu tranziciju na Kosovu“, koji finansira Kancelarija Evropske unije na Kosovu, a sprovode organizacije People in Need i Rilindja Gjelibër. Stavovi, mišljenja i preporuke izraženi u ovoj publikaciji su stavovi autora i ne predstavljaju nužno stavove Kancelarije Evropske unije na Kosovu

Rezime

Porez na životnu sredinu je važan fiskalni alat koji vlade koriste za generisanje prihoda usmerenih na ublažavanje uticaja na životnu sredinu i promociju održivosti. Na Kosovu, ovi porezi predstavljaju značajan tok prihoda. Međutim, postoji jasna razlika između prikupljenih prihoda i iznosa namenjenog zaštiti životne sredine. Kosovo prikuplja značajne prihode od poreza za zaštitu životne sredine, procenjenih na približno 2,3% BDP-a, ali ipak manje od 2% tih sredstava izdvaja za zaštitu životne sredine. Ova praznina potkopava efikasnost i javni kredibilitet zelenog oporezivanja, dok hitni izazovi poput zagađenja vazduha, neefikasnih sistema za upravljanje otpadom i klimatske ranjivosti ostaju nedovoljno finansirani.

Ovaj izveštaj zagovara osnivanje Zelenog fonda za Kosovo, namenskog, transparentnog mehanizma finansiranja koji bi reinvestirao značajan deo prihoda od poreza za zaštitu životne sredine u strateške inicijative za održivost. Po uzoru na najbolje prakse u regionu, kao što je slovenački Eko Sklad, predloženi Zeleni fond bi podržao investicije u obnovljive izvore energije, energetske efikasnost, kvalitet vazduha, biodiverzitet i cirkularnu ekonomiju.

Fond bi služio kao alat za poboljšanje fiskalnog upravljanja, izgradnju javnog poverenja, mobilizaciju međunarodnog sufinansiranja i osiguravanje usklađenosti Kosova sa Zelenom agendom EU. Povezivanjem naplate prihoda sa ciljanom zelenom potrošnjom, Kosovo može ubrzati svoju ekološku tranziciju, stimulisati inkluzivno zelena radna mesta i doprineti dugoročnoj ekonomskoj otpornosti.

Da bi se osiguralo da se prihodi od poreza na zaštitu životne sredine na Kosovu efikasno reinvestiraju u održivost i zeleni razvoj, ovaj izveštaj preporuča preporučuje sledeće akcije:

- Stvoriti zakonski obavezni Zeleni fond, u skladu sa Zakonom o zaštiti životne sredine, namenjen finansiranju inicijativa cirkularne ekonomije, uključujući istraživanje i razvoj (IiR), zaštitu životne sredine, klimatske akcije i ublažavanje zagađenja vazduha.

Zeleni fond treba:

- Imati nezavisnu strukturu upravljanja sa transparentnim mehanizmima nadzora.
- Obezbediti rodno uravnoteženu zastupljenost u svom odboru i telima koja donose odluke.
- Dodeliti najmanje 30% svih prikupljenih prihoda od poreza za zaštitu životne sredine direktno Zelenom fondu, osiguravajući predvidljiv i odgovoran tok finansiranja za zelene inicijative.

Zeleni fond će:

- Promovisati i pozitivno uticati na zaštitu Ekološke sredine.
- Podržati i proširiti inicijative cirkularne ekonomije
- Podići svest o praksama održivosti.
- Povećati uključivanje žena i marginalizovanih grupa u razvoj zelenog poslovanja.
- Povećati učešće žena u mogućnostima javnog finansiranja.

Zašto osnovati Zeleni fond na Kosovu?

Na Kosovu i dalje postoji kritična razlika između naplate ekoloških poreza i finansiranja inicijativa za zaštitu životne sredine. Iako oporezivanje zaštite životne sredine generiše procenjenih 2,3% BDP-a godišnje, približno 240 miliona evra, manje od 2% ovih prihoda se reinvestira u prioritete zaštite životne sredine. Umesto toga, većina prihoda od poreza na zaštitu životne sredine apsorbira se u opšti budžet, što rezultira ograničenim finansiranjem za hitna pitanja kao što su zagađenje vazduha, upravljanje otpadom, primena obnovljivih izvora energije i prilagođavanje klimatskim promenama.

Osnivanje Zelenog fonda bi osiguralo da se značajan deo prihoda od poreza na zaštitu životne sredine sistematski raspoređuje na zaštitu životne sredine, umesto da se raspoređuje na opšte rashode. Usmeravanjem sredstava u zelene projekte visokog prioriteta, Fond bi ubrzao napredak Kosova u rešavanju kritičnih ekoloških izazova i doprineo održivom ekonomskom razvoju.

Rodna ravnopravnost je sastavni deo uspeha ekološke tranzicije Kosova. Žene, posebno u ruralnim i marginalizovanim zajednicama, nesrazmerno su pogođene degradacijom životne sredine, ali su i dalje nedovoljno zastupljene i u procesima donošenja odluka i u sektorima zelenog zapošljavanja. Integrisanje rodne perspektive u dizajn i implementaciju Zelenog fonda osiguralo bi da žene podjednako imaju koristi od investicija u klimatske promene i da postanu aktivno uključene u prelazak na održivi i zeleni razvoj.

Štaviše, stvaranje Zelenog fonda pomoglo bi u jačanju poverenja javnosti u oporezivanje životne sredine obezbeđivanjem transparentnog upravljanja i izveštavanja o prihodima i rashodima. To bi poboljšalo poverenje građana, podstaklo veće poštovanje poreskih propisa, i signaliziralo posvećenost i odgovornost vlade prema odgovornoj fiskalnoj politici.

Sa strateške perspektive, osnivanje Zelenog fonda je od suštinskog značaja za usklađivanje politika zaštite životne sredine Kosova sa Zelenom agendom Evropske unije za Zapadni Balkan. Kosovo se obavezalo na Zelenu agendu i usvojilo nekoliko strateških dokumenata.

Dugoročna vizija održivog razvoja zemlje je artikulisala u Nacionalnom programu razvoja do 2030. godine.¹ Dodatni ključni dokumenti uključuju Nacionalnu strategiju razvoja (NSR), Program ekonomskih reformi, i nedavno usvojenu Mapu puta za cirkularnu ekonomiju. Mapa puta za cirkularnu ekonomiju za Kosovo predstavlja značajnu prekretnicu u tranziciji zemlje ka cirkularnoj ekonomiji. Postavlja temelje za bolje razumevanje jedinstvenih snaga, sposobnosti i mogućnosti Kosova koje mogu pokrenuti uspešnu cirkularnu transformaciju. Ovi strateški dokumenti koje je usvojila Vlada Kosova (VK) usklađeni su sa Evropskim zelenim planom, Ciljevima održivog razvoja (COR) i Agendom evropskih integracija.² Vlada Kosova je naglasila da će se sprovođenje ovih ciljeva sprovoditi kroz sektorske strategije i institucionalne akcione planove, uz mehanizme nadzora kako bi se osigurala usklađenost sa državnim budžetom. Konkretnije, ciljevi navedeni u NSR biće operacionalizovani kroz strateške ciljeve u sektorskim strategijama, koji će se dalje pretvoriti u konkretne aktivnosti sa unapred određenim budžetskim kodovima, obezbeđujući odgovornost i jasnoću u javnoj potrošnji.

¹ Vlada Republike Kosovo, Koncept za izradu Nacionalne strategije razvoja 2030.

² Evropska komisija je osmislila Sporazum o čistoj industriji kao nastavak Evropskog zelenog plana. Nastaviće se na radu EU na prelasku na održivu ekonomiju i fokusiraće se na jačanje industrije i povećanje konkurentnosti u tom kontekstu. Za više pogledajte <https://www.cleanenergywire.org/factsheets/qa-eu-aims-bolster-competitiveness-through-clean-industrial-deal#:~:text=der Lajen je rekla: „Po čemu se razlikuje od Evropskog zelenog plana? Povećanje konkurentnosti u ovom kontekstu.“>

Štaviše, hitna potreba za rešavanjem finansijskog jaza je naglašena u Izveštaju Evropske komisije o napretku Kosova za 2024. godinu, u kojem se jasno navodi: „Kosovo bi trebalo da sprovede dodatni rad u uključivanju razmatranja održivosti kako u bankarske tako i u nebankarske strateške politike i ciljeve, i da sprovede regulatorni finansijski okvir koji podržava privatna ulaganja u održive/zelene aktivnosti.“ (Izveštaj o napretku Kosova za 2024. godinu, str. 69).³ Ova izjava ističe kritičnu slabost u zelenoj tranziciji Kosova: odsustvo regulatorne i finansijske infrastrukture koja omogućava i javnom i privatnom sektoru da značajno ulažu u održivi razvoj.

Demonstriranje kredibilnih mehanizama zelenog finansiranja ne samo da bi poboljšalo poziciju Kosova u procesima pristupanja EU već bi i otvorilo mogućnosti za pristup međunarodnom sufinansiranju od strane EU, međunarodnim donatorima i institucijama za finansiranje klimatskih promena. Bez posebnog Zelenog fonda, Kosovo rizikuje da nastavi ciklus u kojem se prihvati od zaštite životne sredine prikupljaju bez ostvarivanja opipljivih ekoloških rezultata. Osnivanje Zelenog fonda bi pružilo temeljni alat za jačanje upravljanja životnom sredinom, promociju zelenih inovacija i cirkularne ekonomije, stvaranje zelenih radnih mesta i povećanje otpornosti Kosova na klimatske i ekološke rizike. Štaviše, Zeleni fond treba da usvoji principe budžetiranja koji usvajaju rodnu ravnopravnost, osiguravajući da finansirani projekti uključuju merljive rezultate u oblasti rodne ravnopravnosti. Smernice za prijavu treba da zahtevaju od kandidata da jasno pokažu kako njihovi projekti osnažuju žene ili se bave ekološkim ranjivostima specifičnim za pol.

Nedostajuća karika: Porezi i rashodi za zaštitu životne sredine na Kosovu

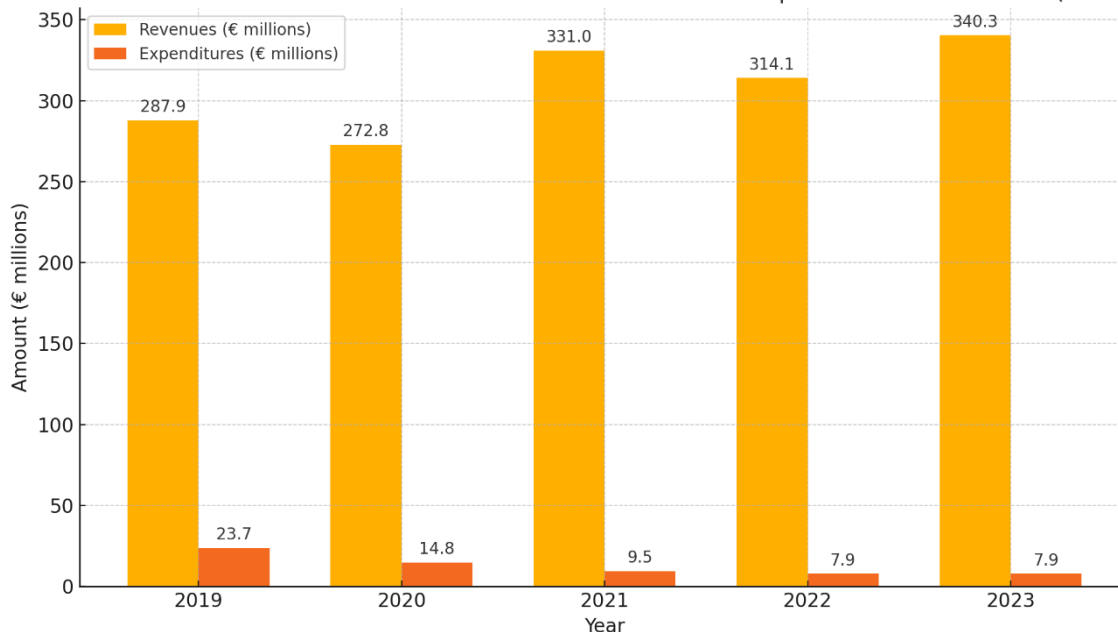
Kosovo je poslednjih godina uvelo niz ekoloških poreza usmerenih na promociju održivih praksi i generisanje javnih prihoda za zaštitu životne sredine. Ovi porezi, za koje se procenjuje da čine približno 2,3% BDP-a, imaju potencijal da posluže kao moćni instrumenti za pokretanje zelene tranzicije zemlje. Međutim, uprkos značajnim prikupljenim prihodima, i dalje postoji jasna razlika između oporezivanja životne sredine i stvarnih ulaganja u inicijative za zaštitu životne sredine i održivost. Samo delić sredstava generisanih kroz ekološke poreze, manje od 2%, reinvestira se u mere zaštite životne sredine. Ova nedostajuća veza između naplate prihoda i rashoda slabi ukupnu efikasnost politike zaštite životne sredine, potkopava poverenje javnosti u zeleno oporezivanje i ograničava sposobnost Kosova da se suoči sa hitnim izazovima kao što su zagađenje vazduha, upravljanje otpadom, razvoj obnovljivih izvora energije i otpornost na klimatske promene. Premošćavanje ovog jaza je neophodno kako bi se osiguralo da oporezivanje zaštite životne sredine ispuni svoju namenu i značajno doprinese ciljevima održivog razvoja Kosova.

Analiza prihoda od poreza za zaštitu životne sredine u odnosu na rashode namenjene zaštiti životne sredine na Kosovu od 2019. do 2023. godine otkriva značajne razlike (videti sliku 1). Uprkos značajnim prikupljenim finansijskim sredstvima, reinvestiranje u aktivnosti zaštite životne sredine ostalo je minimalno i nastavilo je da opada tokom vremena.

³ Radni dokument osoblja Komisije(2024). Izveštaj o Kosovu* Dostupno na [https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/c790738e-4cf6-4a43-a8a9-43c1b6f01e10_en?filename=Izveštaj o Kosovu 2024.pdf](https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/c790738e-4cf6-4a43-a8a9-43c1b6f01e10_en?filename=Izveštaj%20o%20Kosovu%202024.pdf)

Od 2019. do 2023. godine, Vlada Kosova je prikupila značajne prihode kroz ekološke poreze, koji su se godišnje kretali između približno 272,8 miliona i 340,3 miliona evra. Međutim, rashodi eksplicitno namenjeni zaštiti životne sredine nisu pratili ovaj uzlazni trend. Na primer, 2019. godine, na zaštitu životne sredine potrošeno je samo 23,7 miliona evra od prikupljenih 287,9 miliona evra. Ova razlika se povećala u narednim godinama, pri čemu su rashodi smanjeni na 14,8 miliona evra u 2020. godini, 9,5 miliona evra u 2021. godini i samo 7,9 miliona evra u 2022. i 2023. godini, uprkos konstantno visokoj naplati prihoda.

Environmental Tax Revenues vs. Environmental Protection Expenditures in Kosovo (2019–2023)

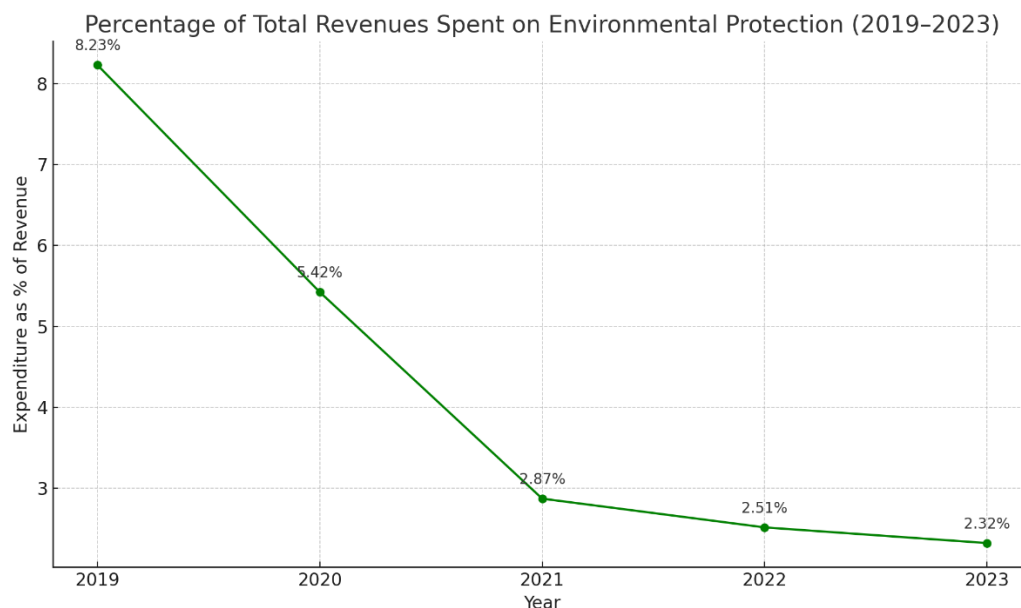
Izvor: Atlas institut, na osnovu podataka Agencije za statistiku Kosova za 2025. godinu.

Sledeća slika ističe razlike u udelu državnih rashoda za zaštitu životne sredine u odnosu na prihode od poreza na zaštitu životne sredine (2019–2023). Podaci otkrivaju zabrinjavajući jaz između prihoda prikupljenih putem ekološkog oporezivanja i stvarne vladine potrošnje na zaštitu životne sredine na Kosovu.

Između 2019. i 2023. godine, udeo prihoda od poreza na zaštitu životne sredine namenjenih zaštiti životne sredine naglo je opao sa 8,23% u 2019. godini na samo 2,32% u 2023. godini. Ovaj konstantan i značajan pad odražava ozbiljne izazove u upravljanju i fiskalnom menadžmentu, što izaziva zabrinutost u vezi sa posvećenošću vlade ekološkoj održivosti.

Uprkos prikupljanju snažnih i stabilnih prihoda (koji konstantno prelaze 270 miliona evra godišnje), došlo je do progresivnog slabljenja finansijske posvećenosti ekološkim inicijativama. Opadajući trendovi raspodele signaliziraju potencijalnu neusklađenost između budžetske politike i ciljeva zaštite životne sredine. Ovo stalno nisko i sve manje reinvestiranje u zaštitu životne sredine verovatno će:

- Potkopati poverenje javnosti,
- Smanjiti motivaciju za poštovanje poreskih obaveza,
- Narušiti kredibilitet i efikasnost ekološkog oporezivanja kao instrumenta politike.

Izvor: Autorski proračuni zasnovani na podacima Instituta Atlas/Agencije za statistiku Kosova za 2025. godinu.

Takav značajan jaz između prihoda i rashoda ukazuje na neefikasnost u raspodeli resursa, što izaziva zabrinutost u vezi sa fiskalnom transparentnošću, odgovornošću upravljanja i posvećenošću vlade ciljevima ekološke održivosti. Takođe sugerise da se primarna svrha ovih poreza, finansiranje mera zaštite životne sredine, ne ispunjava, što može dodatno povećati narušavanje poverenja javnosti u politike oporezivanja životne sredine.

Da bi se opravdalo kontinuirano prikupljanje ekoloških poreza i obnovilo poverenje javnosti, neophodno je da Vlada Kosova osigura da se ovi prihodi transparentno i efikasno raspoređuju na ekološke projekte i inicijative.

Da bi se ovo postiglo, političke mere bi trebale da:

- Eksplicitno nametnu prihode od poreza na zaštitu životne sredine za troškove zaštite životne sredine.
- Budu praćene jasnim mehanizmima izveštavanja, praćenja i revizije kako bi se pratilo i verifikovalo efikasno korišćenje sredstava.

Štaviše, projekti koje finansiraju i sprovode budžetske organizacije na Kosovu nemaju odgovarajuće zeleno označavanje, što otežava praćenje i proveru da li su budžetska sredstva efikasno usmerena ka ciljevima zelene i cirkularne ekonomije. Ovo potkopava transparentnost i ograničava strateški uticaj potrošnje na zaštitu životne sredine. U tom smislu, jaz između prihoda od poreza na zaštitu životne sredine i stvarnih investicija u projekte zaštite životne sredine treba shvatiti kao signal upozorenja.

Primer iz Slovenije: Uloga Zelenog fonda u promociji životne sredine

U sledećem odeljku se ističe uspešan slučaj korišćenja prihoda od poreza na životnu sredinu u Sloveniji za zaštitu životne sredine. Slovenija je 2021. godine prikupila približno 1,94 milijarde evra poreza za zaštitu životne sredine, što predstavlja oko 3,8% njenog BDP-a (Eurostat, 2022). Ovi prihodi su generisani iz različitih izvora, uključujući poreze na energiju, poreze na registraciju vozila, naknade za zagađenje i naknade za korišćenje resursa. Tokom iste godine, Slovenija je potrošila približno 510 miliona evra na mere zaštite životne sredine, uključujući upravljanje otpadom, očuvanje biodiverziteta, programe poboljšanja kvaliteta vazduha, promociju obnovljivih izvora energije i prilagođavanje klimatskim promenama (Eurostat, 2022; Ministarstvo finansija Slovenije, 2022).

Stopa direktnog reinvestiranja prihoda od poreza na zaštitu životne sredine u zaštitu životne sredine izračunata je na približno 26,29%, što ukazuje da je nešto više od četvrtine prihoda od poreza na zaštitu životne sredine u Sloveniji iskorišćeno za ciljeve zaštite životne sredine.

Iako Slovenija pokazuje jaku vezu između naplate poreza za zaštitu životne sredine i potrošnje na zaštitu životne sredine, važno je napomenuti da nisu svi prihodi od poreza za zaštitu životne sredine posebno namenjeni zaštiti životne sredine (Eko Sklad, 2022). Deo prihoda, posebno od poreza na potrošnju energije i poreza na vlasništvo vozila, nastavlja da se uliva u opšti državni budžet za finansiranje drugih javnih rashoda.

Ipak, značajan i dobro upravljan deo prihoda od zaštite životne sredine u Sloveniji se raspoređuje preko Fonda za zaštitu životne sredine (Eko Sklad, 2022). U 2021. godini, Eko Sklad je direktno upravljao sa približno 100 miliona evra za projekte zaštite životne sredine, prvenstveno usmerene na:

- Podržavanje poboljšanja energetske efikasnosti u domaćinstvima i preduzećima.
- Promovisanje usvajanja obnovljivih izvora energije, kao što su solarni paneli i biomasa.
- Finansiranje inicijativa za održivu mobilnost, uključujući subvencije za električna vozila i razvoj infrastrukture za punjenje električnih vozila (Eko Sklad, 2022).

Kroz strukturirano poslovanje Eko Sklada, Slovenija je osigurala da značajan i transparentan udeo njenih prihoda od poreza na životnu sredinu direktno doprinosi ciljevima njene nacionalne politike zaštite životne sredine i klime. Slovenački model pokazuje da je čak i bez potpunog namenskog izdvajanja svih prihoda od poreza na zaštitu životne sredine, uspostavljanje namenskih finansijskih mehanizama za potrošnju na zaštitu životne sredine, kao što je Eko Sklad, od suštinskog značaja. Ovaj pristup garantuje da se barem značajan deo prihoda od poreza na zaštitu životne sredine reinvestira na načine koji jasno podržavaju poboljšanja životne sredine i ciljeve nacionalne javne politike.

Kosovo i druge zemlje Zapadnog Balkana mogu izvući ključne lekcije iz Slovenije tako što će:

- Osnovati Zeleni fond za upravljanje namenskim delom prihoda od poreza zaštite životne sredine.
- Uvesti jasne i transparentne mehanizme finansijskog izveštavanja kako bi se osigurala odgovornost za korišćenje zelenog fonda.
- Davanje prioriteta ulaganjima u obnovljive izvore energije, energetske efikasnost, kontrolu zagađenja i zaštitu biodiverziteta.

Pravni osnov za osnivanje Zelenog fonda

Sa pravne tačke gledišta, jedina održiva opcija za funkcionalno uspostavljanje Zelenog fonda na Kosovu jeste usvajanje posebnog Zakona. Posebno u članu 77, stav 2 Zakona br. 03/L-025 o zaštiti životne sredine Zakonom⁴, Eko fond mora biti osnovan posebnim zakonom koji usvoji Skupština Republike Kosovo. Bez takvog namenskog pravnog akta, fond ne može biti pravno ili institucionalno operativan.

Ova pravna osnova nije samo preduslov za funkcionalnost, već i strateški alat za:

- Usklađivanje arhitekture zelenog finansiranja Kosova sa standardima EU.
- Jačanje poverenje donatora i investitora.
- Omogućiti merljiv napredak u zelenoj tranziciji zemlje.

Značaj Zelenog fonda za Kosovo

Zeleni fond bi funkcionisao kao specijalizovani mehanizam finansiranja, eksplicitno dizajniran za upravljanje sredstvima prikupljenim od ekoloških poreza i usmeravanje tih sredstava isključivo u inicijative za ekološku održivost. Takvi fondovi su se pokazali uspešnim u brojnim zemljama, poboljšavajući jasnoću, odgovornost i poverenje javnosti u upravljanje životnom sredinom.

Značaj i koristi Zelenog fonda

- Obezbeđivanje namenske alokacije:

Zeleni fond garantuje da su prihodi od poreza na životnu sredinu striktno raspoređeni na projekte u oblasti zaštite životne sredine, čime se smanjuje rizik od pogrešne raspodele ili preusmeravanja na nepovezane troškove.

- Promovisanje inkluzivnog pristupa:

Fond bi trebalo da osigura da najmanje 30% primalaca sredstava budu preduzeća ili inicijative koje vode žene, a koje direktno koriste ženama i marginalizovanim grupama. Pored toga, fond bi pružio tehničku pomoć i podršku za izgradnju kapaciteta ženama preduzetnicama i organizacijama zasnovanim u zajednici.

- Transparentnost i odgovornost:

Kroz jasnu strukturu upravljanja i robusne mehanizme praćenja, fond bi omogućio sveobuhvatno izveštavanje o finansijskim aktivnostima. Ovakav nivo transparentnosti bi podstakao poverenje među građanima i zainteresovanim stranama, ojačavajući poštovanje poreskih propisa i široku javnu podršku.

- Dugoročna održivost životne sredine:

Dosledno i predvidljivo finansiranje omogućava planiranje i sprovođenje dugoročnih ekoloških projekata, uključujući inicijative za obnovljive izvore energije, programe upravljanja otpadom, poboljšanja kvaliteta vazduha i vode, očuvanje biodiverziteta i mere za ublažavanje i prilagođavanje klimatskim promenama i liR u svim ovim projektima.

⁴ Zakon br. 03/L-025 o zaštiti životne sredine. (2009). Službeni list Republike Kosovo. Dostupno na https://old.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2009_03-L-025_en.pdf.

- Prikupljanje dodatnih sredstava:

Dobro uspostavljen Zeleni fond može mobilisati dodatna finansijska sredstva od međunarodnih donatora, razvojnih agencija i partnerstava privatnog sektora, čime se pojačavaju investicije u zaštitu životne sredine i podržavaju širi ciljevi održivosti.

Ključne komponente za osnivanje Zelenog fonda na Kosovu

Da bi se rešio kritični jaz između naplate poreza za zaštitu životne sredine i investicija u zaštitu životne sredine, Kosovo mora hitno da uspostavi poseban Zeleni fond. Ovaj fond bi osigurao da se prihodi ostvareni kroz ekološko oporezivanje sistematski reinvestiraju u zaštitu životne sredine, umesto da se apsorbuju u opšti državni budžet, gde se njihova namenjena namena često razvodnjava. Zeleni fond bi obezbedio institucionalnu strukturu potrebnu za usklađivanje finansijskih tokova sa ciljevima održivosti Kosova.

Zeleni fond Kosova trebalo bi da bude osnovan kao javno vlasništvo, nezavisno pravno lice sa punom finansijskom, administrativnom i operativnom autonomijom. Njegova osnovna misija bi bila da podrži zelenu tranziciju Kosova finansiranjem i sprovođenjem ekološki održivih investicija u skladu sa:

- Nacionalno klimatskim i razvojnim ciljevima.
- Zelenim planom EU.
- Zelenom agendom za zapadni Balkan.

Fond će ovu misiju sprovoditi mobilizacijom i raspodelom finansijskih sredstava, uključujući prihode od poreza na zaštitu životne sredine, doprinose donatora i međunarodno finansiranje klimatskih promena, putem niza strukturiranih javnih poziva usmerenih na širok spektar korisnika:

- Institucije javnog sektora: za projekte koji promovišu ekološku održivost, uključujući zelenu infrastrukturu, prilagođavanje klimatskim promenama, zaštitu biodiverziteta, smanjenje otpada i održivo upravljanje resursima.
- Poslovne subjekte: za podršku zelenim inovacijama, inicijativama cirkularne ekonomije, tehnologijama čiste proizvodnje, kontroli zagađenja i prelasku na poslovne modele sa niskom emisijom ugljenika.
- Nevladine organizacije (NVO): da se ojača uloga civilnog društva u zagovaranju za životnu sredinu, obrazovanje, otpornost na klimatske promene koju vodi zajednica, obnovi ekosistema i promeni ponašanja ka održivosti, sa uključivanjem rodnih pitanja kao međusektorskim prioritetom u svim aktivnostima.

Da bi se maksimizirao uticaj sredstava Fonda, trebalo bi usvojiti mešoviti pristup finansiranja. Crpeći pouke iz uspešnih modela kao što je slovenački Eko Sklad, Zeleni fond bi trebalo da kombinuje grantove, povlašćene kredite i ciljne subvencije. Ovakav pristup bi omogućio Fondu da podrži širi spektar projekata, mobiliše investicije privatnog sektora i optimizuje korišćenje ograničenih javnih resursa.

Transparentnost mora biti temelj rada Zelenog fonda. Redovno javno izveštavanje o izvorima prihoda, finansiranim projektima i merljivim rezultatima u oblasti zaštite životne sredine je neophodno za obnavljanje poverenja građana u oporezivanje životne sredine. Transparentnost bi takođe signalizirala posvećenost Kosova međunarodnim standardima zaštite životne sredine i povećala njegov kredibilitet prilikom traženja dodatne međunarodne podrške.

Strateško planiranje biće ključno za uspeh Zelenog fonda. Prioriteti finansiranja trebali bi da budu usko usklađeni sa najhitnijim izazovima Kosova, uključujući poboljšanje kvaliteta vazduha, razvoj obnovljivih izvora energije, modernizaciju upravljanja otpadom i jačanje otpornosti na klimatske promene. Ciljanjem na ove ključne oblasti, Fond može da ostvari merljive rezultate u oblasti životne sredine, podrži javno zdravlje, stimuliše ekonomski rast i pozicionira Kosovo kao regionalnog lidera u upravljanju životnom sredinom. Važno je da strateško planiranje bude vođeno podacima razvrstanim po polu i procenom uticaja na rod kako bi se osiguralo da investicije u zaštitu životne sredine doprinose smanjenju, a ne jačanju postojećih nejednakosti.

Zahvalnost saradnicima

Izrada ovog istraživačkog rezimea omogućena je zahvaljujući vrednim doprinosima i uvidima ključnih zainteresovanih strana iz različitih sektora. Njihova stručnost, iskustvo na terenu i posvećenost unapređenju održivih praksi odigrali su ključnu ulogu u oblikovanju preporuka predstavljenih u ovom dokumentu. Želeli bismo da izrazimo našu iskrenu zahvalnost sledećim organizacijama za njihovo aktivno učešće u procesu konsultacija i izrade nacрта:

Opština Đakovica, Opština Priština, Institut za razvojnu politiku, KAMA - Kosovsko udruženje za marketing odeće, AWESK - Udruženje žena u energetsom sektoru Kosova, ESRA - Udruženje za životnu sredinu i društvenu odgovornost, Institut za javnu bezbednost, INDEP, EGW - Ecoswomewomen, Mreža organizacija za ruralni razvoj, Omladinski klub Uroševca, Izolimi Plast, Kosovo za reciklažu stakla.

Reference:

Skupština Republike Kosovo. (2009). Zakon br. 03/L-025 o zaštiti životne sredine. Službeni list Republike Kosovo. Preuzeto sa https://old.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2009_03-L-025_en.pdf

Skupština Republike Kosovo. (2019). Zakon br. 06/ L-113 o organizaciji i funkcionisanju državne uprave i nezavisnih agencija. Službeni list Republike Kosovo, br. 7/2019, 1. mart 2019. Preuzeto sa <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18684&langid=2>

ATLAS (2025). Prihodi od poreza za zaštitu životne sredine i rashodi za zaštitu životne sredine na Kosovu (2019–2023, Atlas institut na osnovu Kosovske agencije za statistiku 2025.

Žica za čistu energiju. (n.d.). Pitanja i odgovori: EU ima za cilj da poveća konkurentnost kroz Sporazum o čistoj industriji. Preuzeto aprila 2024, sa <https://www.cleanenergywire.org/factsheets/qa-eu-aims-bolster-competitiveness-through-clean-industrial-deal>

Eko fond. (2022). *Godišnji izveštaj Javnog fonda za zaštitu životne sredine za 2021. godinu*. Preuzeto sa <https://www.ekosklad.si/>

Evropska komisija. (2024). Radni dokument osoblja Komisije: Izveštaj o Kosovu za 2024. godinu. Preuzeto aprila 2024, sa https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/c790738e-4cf6-4a43-a8a9-43c1b6f01e10_en

Evrostat. (2022). *Statistika poreza zaštite životne sredine — Podaci za 2021. godinu*. Preuzeto sa https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Environmental_tax_statistics

Vlada Republike Kosova. (n.d.). Koncept za izradu Nacionalne strategije razvoja do 2030. godine.

Ministarstvo finansija Slovenije. (2022). *Godišnji izveštaj o javnim finansijama za 2021. godinu*.